

Голові спеціалізованої вченої ради

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

доктору філологічних наук, професору

Крисановій Тетяні Анатоліївні

Рецензія

Рись Лариси Федорівни,

кандидата філологічних наук, доцента,

доцента кафедри німецької філології факультету іноземної філології

Волинського національного університету,

на дисертацію **Семенової Марії Андріївни**

**«Лінгвокогнітивний словотвір у галузі штучного інтелекту на
матеріалі англomовних інтерфейсів інтелектуальних систем»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності

035 Філологія, галузь знань 03 Гуманітарні науки.

Актуальність теми дисертації Семенової Марії Андріївни не викликає сумнівів: вибір функціональних, структурно-семантичних та прагматичних засобів й механізмів лінгвокогнітивного словотвору англomовних інтерфейсів інтелектуальних систем в якості матеріалу дослідження та комплексне методологічне підґрунтя відповідають основним векторам розвитку лінгвістичної думки. Процес неологізації — завжди складний матеріал для аналізу, здійснюваного з мінімальною часовою дистанцією щодо моменту появи лексичних інновацій. Дослідження неологізмів є ключем до розуміння тенденцій розвитку мови, її лексико-семантичної системи, та допомагає водночас проаналізувати

важливі напрями розвитку та змін у суспільстві, відображенням яких вони є.

Особистий внесок здобувача полягає у систематизації механізмів морфологічного, синтаксичного та семантичного словотвору у англomовних інтерфейсах інтелектуальних систем; визначенні продуктивних способів словотворення у комунікативному просторі інтерфейсів; виокремленні комунікативно-прагматичних функції неологізмів в інтерфейсах інтелектуальних систем; аналізі когнітивних механізмів номінації елементів інтерфейсів; визначенні ролі метафори в оптимізації віртуальної комунікації у межах комп'ютерного дискурсу.

Достовірність висновків дослідження забезпечується обґрунтованим вибором, грамотним і послідовним застосуванням методів опрацювання матеріалу, зіставленням різних підходів до вивчення явища неологізації та лінгвокогнітивного словотвору.

Основні результати дисертації характеризуються **науковою новизною**, адже неологізми інтерфейсів інтелектуальних систем вперше піддаються системному лінгвокогнітивному словотворчому аналізу. Це дає можливість досягти цілісного бачення феномену неологізації віртуального дискурсу, виявити його особливості.

Результати дослідження роблять внесок до теорії морфологічного та когнітивного словотвору, модифікують сучасні уявлення про сферу неології та продуктивні механізми словотвору та можуть бути використані у викладанні курсів теоретичного та прикладного мовознавства, когнітивної лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, лінгвістичної семантики, дискурсології, у науково-дослідницькій роботі здобувачів вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія, а також під час укладання словників неологізмів та оказіоналізмів сфери комп'ютерного буття, оптимізації добору мовних засобів до графічних інтерфейсів інтелектуальних систем, сприянні результативній взаємодії «людина—комп'ютер».

Кількість та характер апробаційних праць автора дисертації відображають основні результати дослідження, відповідають пунктам 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова КМУ України №44 від 12.01.2022 р.).

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Наукові результати дисертації висвітлено у 8 наукових публікаціях здобувачки, написаних на достатньому науковому рівні із дотриманням принципів академічної доброчесності, серед яких: 7 статей в наукових виданнях (3 одноосібні у фахових наукових виданнях України категорії «Б», 1 в іноземному виданні, включеному до науково-метричної бази даних Index Copernicus); одна стаття у співавторстві у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science (ESCI), де особистий внесок дисертантки полягає у підборі та аналізі практичного матеріалу дослідження; і 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Апробація дисертації здійснювалась на трьох всеукраїнських конференціях; двох міжнародних науково-практичних конференціях, а також на засіданнях кафедри прикладної лінгвістики і чотирьох щорічних науково-звітних конференціях викладачів, аспірантів, докторантів Волинського національного університету імені Лесі Українки (2019 – 2023 рр.).

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана, загалом, академічною українською мовою у професійному науково-академічному стилі. Виклад матеріалу є послідовним та логічним, зроблені висновки є обґрунтованими. Фактів про наявність текстових запозичень і порушення академічної доброчесності не встановлено. Однак робота дещо перенасичена термінологією, використано багато синонімічних термінів, як то неологізм, новотвір, новоутвір, інновація,

новоутворення; блендинг, портманто, телескопія; компаундинг, словоскладання; терміни «словотворчий» і «словотвірний» використовуються паралельно: словотворче дослідження і словотвірне дослідження.

Інколи присутній не зовсім вдалий переклад з мови оригіналу, як от: «розрізнення номінативних з'єднань від іменникових фраз» (с. 43) замість, напевне, «розрізнення іменникових складних слів/комполітів і іменникових словосполучень»; «виражаються глухим звуком після *негласного* сегмента» (с. 56) замість «неголосного/приголосного». Подекуди трапляються друкарські помилки: с. 43, 49, 55, 58, 68, 80, 112, 114, 174, 181 та ін., повтори частини тексту: с. 103, 106, 144, лексико-стилістичні огріхи: «постійні кореляції й зв'язки» (с. 91); «відображають дух часу епохи» (с.138) тощо. На с. 47 вказано, що аббревіація розглянута в розділі «Синтаксичний спосіб утворення інтерфейсів», однак такий розділ відсутній у рукописі.

Зауваження та рекомендації. Не зважаючи на загальне позитивне враження від дисертації Семенової М. А., наявність детального аналізу способів утворення неологізмів у галузі штучного інтелекту, текст роботи може бути покращений завдяки наступним рекомендаціям:

- У дослідженні недостатньо чітко розмежовано явища лексичного та семантичного запозичення. Дисертантка пише про семантичні запозичення (с. 127), посилаючись при цьому на такі неологізми в таблиці 2.21 (Дод. Е.6), як Goji, який є лексичним запозиченням з китайської; Norovirus, що є похідним словом від скороченої форми назви американського міста Norwalk/Ohio та латинського кореня virus. Описуючи механізм семантичного запозичення на с. 66, дисертантка говорить про запозичення слова та його адаптацію, а отже йдеться про лексичне запозичення і розвиток його семантики у мові-реципієнті.

- Сумнівним видається віднесення суплетивізації до способів словотворення, адже це явище спостерігаємо при утворенні різних граматичних форм однієї і тієї ж лексеми.
- Можна не погодитись і з трактуванням деяких проаналізованих лексичних одиниць, які було віднесено до того чи іншого способу словотворення. Так приміром, прикладами комбінованих словотвірних процесів у роботі виступає лексема *self-isolation* (с. 129), яку дисертантка класифікує як комбінацію словоскладання і суфіксації. На мою думку, під час визначення способу утворення слова доцільно брати до уваги саме останній словотвірний акт, а саме – складання слів *self* та *isolation*, суфіксація ж стосується лише способу утворення похідного іменника *isolation*, а не складної лексеми *self-isolation* в цілому.

Як комбінований спосіб словотвору дисертантка розглядає і поєднання словоскладання та флексії на прикладі іменника *Coronababies*: *Corona* + *Baby* + *es* (с. 128), однак як справедливо зазначено на с. 94, флексія застосовується при відмінюванні, тобто слугує утворенню граматичних форм слова, а не веде до утворення нової лексеми у плані семантики, і зазвичай розглядається як граматична, а не словотворча морфема/афікс.

Як приклад суфіксації розглянуто лексему *Virgital*, яка поєднує в собі «virtual» і «digital» (с. 149), що є типовим прикладом поєднання усічених морфем, тобто блендингу.

Водночас деякі компоненти складних слів неправомірно віднесено до префіксів (с. 97): *cloud-*: «cloud storage»; *IoT-*: «IoT devices», *augmented-*: «augmented reality», *virtual-*: «virtual reality», «virtualization». Наведені приклади спростовують статус цих мовних одиниць як префіксів, адже наведені лексеми пишуться окремо, що характерно для складних слів в англійській мові, але аж ніяк не для

префіксальних утворень. Водночас у іменнику *virtualization* представлена як префікс одиниця *virtual-* виступає основою для суфіксального утворення.

- З огляду на те, що певні когнітивні механізми лежать в основі усіх дериваційних процесів, хотілося б, щоб було надано більш детальне тлумачення уживаних в дисертаційній роботі термінів «когнітивний словотвір», «когнітивні способи словотвору» «когнітивна конверсія».

- Наскільки доцільним видається дисертантці визначати ступінь продуктивності таких морфологічних способів творення неологізмів, як супрафіксація, апофонія, суплетивізація, клітикізація як низький, якщо він дорівнює нулю, водночас продуктивність зворотного словотвору та конверсії, процентна частка яких визначена як 0,9 і 0,8 відповідно, віднесено до середнього ступеня продуктивності (с. 225)?

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значущість результатів проведеного дослідження й не впливають на позитивну оцінку рецензованої дисертації М. А. Семенової.

Висновок про дисертаційну працю. Вважаю, що дисертація здобувачки ступеня доктора філософії М. А. Семенової на тему «Лінгвокогнітивний словотвір у галузі штучного інтелекту на матеріалі англomовних інтерфейсів інтелектуальних систем» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для лінгвістичних студій у галузях теоретичного та прикладного мовознавства, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, лінгвістичної семантики, дискурсології. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що

передбачені в п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувачка Семенова Марія Андріївна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Тариса Федорівна РИСЬ

М.П.

ПІДПИС *Рись Т.Ф.*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
«   »   20   р.

Семішов М.С.